پروف. دوكتور ئالىمجان ئىنايەت

تېئو-ئىستراتېگىيە ۋە مىسسىيونېرلىق نۇقتىسىدىن شەرقىي تۈركىستان

تېئو-ئىستراتېگىيە پروف. دوكتور نادىم ماجىت ئەپەندى ئوتتۇرىغا قويغان يېڭى بىر ئۇقۇم بولۇپ، بۇ ئۇقۇمنى تار مەنىدە ”تەڭرى ئىستراتېگىيەسى“ ياكى ”تەڭرى پىلانى، ئىلاھى پىلان“ دەپ چۈشىنىشكە بولىدۇ. كەڭ مەنىدە دىنىنىڭ سىياسىي ۋە ئىستراتېگىيەلىك مەنىسى، قىممىتى، قوللىنىلىشى ۋە كۈچ بەرپا قىلىش شەكىل ۋە ئۇسۇللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. نادىم ئەپەندى بۇ ئۇقۇمغا مۇنداق تەبىر بەرگەن: ”تېئو-ئىستراتېگىيە ئېتىقاد ۋە كۈلتۈر جۇغراپىيەسىنى كۈچكە ئايلاندۇرۇش، ئېتىقاد ۋە كۈلتۈر قىممەتلىرى ئارقىلىق پەرقلىق دىن ۋە كۈلتۈر ساھەلىرىنى ئۆزىگە قارىتىۋېلىشتىن ئىبارەت.“ ھازىر بۇ ئۇقۇم تۈركىيەدە دىنىنىڭ دۇنيا سىستېمىلىرى، يەنى سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت سىستېمىلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئانالىز ۋە تەتقىق قىلىشتا كەڭ ئىشلىتىلىشكە باشلىدى.

خىرىستىيان دۇنياسىدا ”تەڭرىنىڭ پادىشاھلىقى“ دېگەن بىر ئۇقۇم بولۇپ، ئېتىقاد بويىچە، ياخشىلار بىلەن يامانلار ئوتتۇرىسىدا مەيدانغا كېلىدىغان ئارماگەددون (ئاتوم ئۇرۇشى) ئۇرۇشىدىن كېيىن ئەيسا مەسىھ دۇنياغا ئىككىنچى قېتىم كېلىدۇ ۋە پۈتۈن دۇنيادا تەڭرىنىڭ پادىشاھلىقى قۇرۇلىدۇ. پۈتۈن ئىنسانىيەت تەڭرىنىڭ پادىشاھلىقى ھاكىمىيىتى ئاستىغا كىرىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن مەسىھ دۇنياغا كېلىشتىن بۇرۇن ئىنجىلنىڭ پۈتۈن مىللەتلەرگە يەتكۈزۈلۈشى كېرەك . شۇڭا ئىلاھى ۋەزىپە بولغان مىسسىيونېرلىق مەسىھنىڭ ئىككىنچى قېتىم كېلىشىگە قەدەر داۋاملىشىشى لازىم. مىسسىيونېرلار بۇ ئىلاھى پىلان بويىچە باشقا دۆلەت ۋە مىللەتلەرنى ئالدى بىلەن ئورتاق بىر ئېتىقاد ئەتراپىدا بىرلەشتۈرۈشكە، ئارقىدىن بۇلارنى خىرىستىيان ھاكىمىيىتىگە كىرگۈزۈشكە تىرىشىدۇ.

ئەمەلىيەتتە بۇ يەردىكى خىرىستىيان ھاكىمىيىتى غەرب كاپىتالىست ۋە ئىمپېرىيالىستلىرىنىڭ ھاكىمىيىتى بولۇپ، خىرىستىيانلاشتۇرۇلغان مىللەتلەر ئەينى ۋاقىتتا غەربنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت سىستېمىسىغا، بۇ سىستېمىنىڭ قانۇن ۋە قائىدىلىرىگە بويسۇندۇرۇلغان بولىدۇ. بۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا،

مىسسىيونېرلىق پائالىيەتلىرى دىنىي-سىياسىي ۋە ئىستراتېگىيەلىك پائالىيەتلەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئىلىم ساھەسىدە "شەرقشۇناسلىق" دەپ ئاتىلىدىغان "ئورىيانتالىزم" غەربلىكلەر شەرق مىللەتلىرىنى خىرىستىيانلاشتۇرۇش مەقسىتىدە تۈزۈلگەن ئەڭ بۇرۇنقى تېبو-ئىستراتېگىيە ئىدى. شەرقىي تۈركىستان بۇ تېبو-ئىستراتېگىيە ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن رايونلارنىڭ بىرى. 19-ئەسىرنىڭ ئاخىرى ۋە 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ شىمالىدا ئەنگلىيەلىك، جەنۇبىدا شۋېتسىيەلىك مىسسىيونېرلار ناھايىتى جىددىي مىسسىيونېرلىك پائالىيەتلىرى ئېلىپ بارغان. ئۇ مەزگىلدە نەشر قىلىنغان بەزى ماتېرىياللارغا قارايدىغان بولساق، مىسسىيونېرلارنىڭ بۇ پائالىيەت ئۈچۈن قانچىلىك چوڭ مەبلەغ ۋە ئادەم كۈچى سەرپ قىلغانلىقىنى كۆرەلەيمىز. بۇ ماتېرىياللارنىڭ بىر قىسمى تۆۋەندىكىچە:

بۇ كىتاب ۋە ماتېرىياللارنى ئىنگلىزچىدىن، ئەرەبچىدىن ۋە باشقا تىللاردىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغۇچىلار ئاساسەن چەتئەللىكلەر بولغان. ئۇيغۇرلار بۇ ئىشتا پەقەت ياردەمچى رول ئوينىغان. بۇ چەتئەللىكلەر ئۇيغۇرچىنى قاچان ۋە قانداق ئۆگەنگەن؟ مەنبەلەردىن قارىغاندا، 15- ۋە 16 -ئەسىردىن باشلاپ ۋاتىكان ھۆكۈمىتى دۇنيانىڭ پۈتۈن تىللىرىنى بىلىدىغان فىلولوگىيە مۇتەخەسسىسلىرىنى يېتىشتۈرۈشكە باشلىغان. 20- ئەسىرنىڭ بېشىدا قەشقەردە ئۇيغۇرچىنى مۇكەممەل بىلىدىغان چەتئەللىكلەرنىڭ بولۇشى بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا ئانچە ھەيران قالارلىق ئەمەس.

يۇقىرىدىكى ئەسەرلەردە ئىسا مەسىھنىڭ بويۇنتۇرۇقىغا كىرمىگەنلەر تەڭرىنىڭ پادىشاھلىقىدا ئورۇن ئالالمايدۇ ۋە جەننەتكە كىرەلمەيدۇ دېگەن ئىدىيە تەرغىب قىلىنغان.

غەرب مىسسىيونېرلىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى مىسسىيونېرلىق پائالىيىتىنى كېيىنكى مەزگىللەردىمۇ ئىزچىل داۋاملاشتۇرغان. كۈنىمىزدە غەرب مىسسىيونېرلىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى پائالىيەتلىرىنى تېخىمۇ كەڭ دائىرىدە ۋە ئوچۇق ئاشكارا ئېلىپ بارماقتا. 2009 -يىلى شەرقىي تۈركىستاندا ”خىرىستىيان دىنى ۋە كاتولىك مەزھىپىنىڭ شىنجاڭدا تارقىلىشى ۋە ھازىرقى ئەھۋالى ھەققىدە تەكشۈرۈش ۋە تەتقىقات (基督教，天主教在新疆的传播及现状调查与研究)“ ناملىق تەستىق نومۇرى: 08027، خۇلاسە دوكلات نومۇرى 2010430 : بولغان پىلان يۈرگۈزۈلگەن. بۇ پىلاننىڭ خۇلاسە دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا1950 -يىللاردا شەرقىي تۈركىستاندا كاتولىك مۇرىتلىرىنىڭ سانى ئاران 300 كىشى ئىدى. 1980 - يىللاردىن، بولۇپمۇ 1990 - يىللاردا كېيىن ھۆكۈمەتنىڭ دىنىي ئەركىنلىك سىياسىتىنىڭ ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈشى نەتىجىسىدە كاتولىك مەزھىپى تېز كېڭىيىپ، 2009 - يىلىغا كەلگەندە پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندا كاتولىك مۇرىتلىرىنىڭ سانى 7000 كىشىگە يەتكەن. خىرىستىيانلار1960 -يىللاردا 1400 كىشى ئىدى. 1985- ۋە 1992- يىللىرىدا بۇ رەقەم 10000 دىن ئېشىپ كەتكەن.1998- ۋە 2000- يىللىرىدا خىرىستىيان مۇرىتلىرى 10000 كىشىدىن ئىككى ھەسسە كۆپەيگەن. 2004 -يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندا 326 چېركاۋ بولۇپ، بۇلاردىن 123 رۇخسەتلىك، 203 رۇخسەتسىز ئېچىلغان. خىرىستىيان

مۇرىتلىرىنىڭ سانى 43300 بولغان. بۇلاردىن 12505 كىشى بىگتۈنگە تەۋە كىشىلەردۇر. خىرىستىيان مۇرىتلىرىنىڭ سانى2007 -يىلىدا 80000 ئەتراپىدا تەخمىن قىلىنغان. يەنى 3 يىلدا بىر ھەسسە كۆپەيگەن. بۇ سۈرەت بىلەن كۆپىيىدىغان بولسا،2007 -2013-يىللىرى ئارىسىدا بۇ رەقەم 10000 دىن ئېشىپ كەتكەن بولىدۇ. شەرقىي تۈركىستاندا خىرىستىيانلىق ئاساسەن خىتايلار ئارىسىدا تارقالغان. ئۈرۈمچى ۋە قەشقەر قاتارلىق جايلاردىكى ئۇيغۇرلار ئارىسىدىمۇ خىرىستىيان دىنى تەرغىب قىلىنغان. قەشقەردە خىرىستىيانلارنىڭ ھۆكۈمەت ئەنگە ئالغان 15 توپلىنىش ئورنى بار. بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئەنگە ئېلىنمىغان، رۇخسەتسىز جەمئىيەت ۋە تەشكىلاتلارمۇ يوق ئەمەس.مىسسىيونېرلار بۈگۈن شەرقىي تۈركىستاندا ئوقۇتقۇچى، دوكتور، سودىگەر كىملىكى ئاستىدا ئۆيدە دىنى مۇراسىم تەرتىپلەش، تىل ئۆگىنىش كۇرسلىرى ئېچىش، ئوقۇغۇچىلارغا چەتئەلدە ئوقۇش ئىمكانلىرى يارىتىپ بېرىش، كەمبەغەللەرگە ماددىي ياردەم بېرىش ئارقىلىق خىرىستىيانلىقنى تەشۋىق قىلماقتا.

بۈگۈنكى كۈندە، مىسسىيونېرلار بۇرۇنقى "تەڭرى پادىشاھلىقى" دېگەن دىنىي ئۇقۇمنى "يەر شارىلىشىش"، "دۇنيا دۆلىتى"، "يېڭى دۇنيا تۈزۈمى"، «ئىنسان ھەقلىرى»، «دېموكراتىيە» دېگەن تەلەپپۇزلارغا ئۆزگەرتىپ ھەرىكەت قىلماقتا. بۇ ئۇقۇم ۋە تەلەپپۇزلارغا خىرىستىيان غەرب دۆلەتلىرىنىڭ تېيولوگىيەلىك كۆزقارىشى، ئىرادىسى، نىشان-غايىلىرى سىڭدۈرۈلگەن. سىياسىي، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىن دۇنيا بىلەن پۈتۈنلىشىش ياكى بىر گەۋدىگە ئايلىنىش دەپ تەرىپ قىلىشقا بولىدىغان يەر شارىلىشىش ئەسلىدە بىر تېبو-ئىستراتېگىيەلىك مودېلدۇر. يەر شارىلىشىش دۆلەتلەرنى مىللىي مۇستەقىللىقىدىن، مىللەتلەرنى مىللىي ئەنئەنە ۋە مەدەنىيىتىدىن يىراقلاشتۇرۇپ خىرىستىيان ئاساسىدىكى غەرب مەدەنىيىتىنىڭ نوپۇز ساھەسىگە ئېلىپ كىرمەكتە. شۇڭا بۈگۈن ئۇيغۇرلار بىر تەرەپتىن يەر شارىلىشىش تەھلىكىسىگە، يەنە بىر تەرەپتىن خىتاينىڭ ئاسسىمىلياتسىيە تەھلىكىسىگە دۇچ كېلىۋاتىدۇ.

خىتاي ھاكىمىيىتى بىر تەرەپتىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ دىنىي ئېتىقاد ۋە ئىبادەتلىرىگە رەھىمسىزلەرچە توسقۇنلۇق قىلىۋاتقان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن خىرىستىيان دىنىنىڭ تارقىلىشىغا يول ئېچىپ بېرىۋاتىدۇ. نېمە ئۈچۈن؟ غەربلىكلەر دىن تارقىتىش ئارقىلىق دىنىي نوپۇز ساھەسىنى كېڭەيتىشنى

كۆزلىگەن بولسا، خىتاي ھاكىمىيىتى ئۇيغۇر خەلقىنى ئىسلام ئېتىقادىدىن يىراقلاشتۇرۇپ مىللىي كىملىكىنى ئاجىزلاشتۇرۇشنى ۋە بۇ ئارقىلىق تېخىمۇ ئاسان ۋە تېز ئاسسىمىلياتسىيە قىلىش نىشانىغا يېتىشنى كۆزلەۋاتقان بولسا كېرەك. ‹ئۇيغۇربىز› توربىدا 2013 -يىلى 2- ئاينىڭ 24- كۈنى نەقىل قىلغان ئەنگلىيەدە چىقىدىغان گۋاردىيان گېزىتى: (خىتاي مەقسەتلىك ھالدا خىرىستىيان دىنىنىڭ تىبەتتە تارقىلىشىغا سەۋر قىلماقتا (”英国 «卫报»：中国有意容忍基督教在西藏传播“ ناملىق خەۋەر خىتاينىڭ بۇ نىيىتىدىن بېشارەت بېرىلگەن. غەرب دۆلەتلىرىنىڭ ئۇيغۇر ۋە تىبەت خەلقىنىڭ دىنىنى ئەركىنلىكى ھەققىدە خىتايغا قاراتقان بېسىمى مەزكۇر خەلقلەردىن كۆپرەك مىسسىيونېرلارغا پايدا ئېلىپ كەلمەكتە.

يەكۈنلەپ ئېيتقاندا، نۆۋەتتە دۇنيادا مەيدانغا كېلىۋاتقان سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي ۋەقەلەرنىڭ تېگى تەكتىدە تېو-ئىستراتېگىيە بارلىقىنى ئۇنۇتماسلىقىمىز، ئەتراپىمىزدا مەيدانغا كېلىۋاتقان ئۆزگىرىشلەرنى تەھلىل قىلغاندا، مەسىلىنىڭ تېو-ئىستراتېگىيەلىك تەرىپىنى نەزەردىن ساقىت قىلماسلىقىمىز كېرەك. ■

مۇھەررىرى: ئادىل يۈسۈپ

پايدىلانمىلار:

Majit, Nadim, İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve Türkiye, 4. baskı, Berikan Yayınevi, Ankara, 2009.

........., İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve Türkiye, Fark Yayınevleri, Ankara, 2008.

.........., DÜNYA-DİL SİSTEMİ VE DİNİ SÖYLEM, Laik-Demokratik Sistem ve Teolojİ, Sarkaç Yayınları, Ankara, 2010.

..........., ÖTEKİ DİN Üretenler ve Yönetenler, Berikan yayınvei, Ankara, 2010.

木拉提•黑尼亚提， 近代西方内地会传教士在新疆的活动[J]， 西域研究，2001年04期

Tang Shimin， 基督教在新疆的傳播， 新疆社科院宗教研究所，ptth://www.ssajx.2008 .11 .05) moc)

基督教，天主教在新疆的传播及现状调查与研究 (http://kyc.xjnu.edu.cn/s/40/t/49/93/e9/info37865.htm)

魏长洪，近代西方传教士在新疆[J]，新疆大学学报（哲学社会科学版），1989年03期

شىنئىچى ياسۇشى (ياپونىيە)

شەرقىي تۈركىستانلىقلار نەزىرىدىكى خىتاي

ئۆرمەرجان نۇرى تەرجىمىسى[1]

1. تېما ھەققىدە

خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى ئورتا ئاسىيانىڭ شەرقىدىكى شەرقىي تۈركىستاننى ئۆزىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى بولغان شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قىلىپ، تارىم ئەتراپىدىكى بوستانلىقلاردا ياشاۋاتقان تۈركىي مۇسۇلمانلارنى خىتايدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىدىغان ئۇيغۇر قىلىپ ھازىرقى خىتاينىڭ دۆلەت ئىدارىسىگە كىرگۈزۈلدى. ھازىر ئۇلارنى خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنى ‹ۋەتەن› دەپ ھېس قىلدۇرۇشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ، دەپ قارىلىۋاتىدۇ. يەنە خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ نەزىرىدە ئۇيغۇرلار ئەزەلدىن خىتاينىڭ بىر ئەزاسى، دېگەن كەڭ تارقالغان كۆزقاراش ئۇزاقتىن بېرى داۋاملىشىپ كېلىۋاتقانىمىش.

ئەمما، شەرقىي تۈركىستان 18- ئەسىردە مانجۇرلار تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنغاندىن كېيىن، خاقاننى مەركەز قىلغان، ئەتراپىدىكى ھەر خىل مىللەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مانجۇر ھۆكۈمرانلىقىنىڭ تېررىتورىيىسىگە كىرگۈزۈلگەنىدى. مانجۇرلارنىڭ دۆلىتىگە ۋارىسلىق قىلىپ زېمىنىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى ۋە تەۋەلىكىدىكى مىللەتلەرنى ئۆتكۈزۈۋېلىپ شەكىللەنگەن خىتاي دۆلىتىمۇ بۇ زېمىننى ئەزەلدىن تۇپرىقىمىزنىڭ بىر قىسمى ئىدى، دەپ قارايدۇ. بۇنداق تارىخىي جەريانلار بىزنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا باغلاپ ئويلىنىشقا مەجبۇر قىلىدۇ.

لېكىن، بۇ تۇپراقلار 9-10 - ئەسىردىن باشلاپ تۈركىيلەشكەن ۋە ئىسلاملاشقان بولۇپ، مانجۇرلار بويسۇندۇرۇشتىن ئىلگىرى تۈركىي مۇسۇلمانلار بۇ تۇپراقنىڭ ئاساسلىق ئاھالىسى ئىدى. يەنى، مانجۇر ياكى خىتاي جۇمھۇرىيىتىدىكى كىشىلەر

(1) ئەنقەرە ئۇنىۋېرسىتېتى دوكتور ئاسپىرانتى.

ئەسكەرتىش: ماقالىدىكى بەزى ئاتالغۇلار ژۇرنالنىڭ تەھرىر سىياسىتىگە ئاساسەن تەھرىرلەندى.

ھەم ئۇلار ئەۋەتكەن ئەمەلدارلار نەزىرىدە تىل، مەدەنىيەت ۋە دىن جەھەتتىن تۈپتىن پەرقلىنىدىغان بۇ تۇپراق مانجۇرلارنىڭ ئىستىلا پۇرسىتىدە مانجۇرلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ، ئاندىن خىتاي جۇمھۇرىيىتىنىڭ زېمىنى بولۇپ قالغان. بولۇپمۇ، ئۇلارنىڭ 19-ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمى ۋە 20-ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا خىتايغا قارشى قوزغالغان قوزغىلاڭلارنى نەزەرگە ئېلىپ، ھازىرقى ئەھۋالى بىلەن سېلىشتۇرساق، مانجۇرلار ۋە خىتاي جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە قانچىلىك ئورۇن تۇتىدىغانلىقى ئېنىقلىنىدۇ. ئەمما بۇ مەسىلە ئانچە ئاسانمۇ ئېنىقلانمايدۇ.

شۇڭا، بۇ ماقالەمدە شەرقىي تۈركىستان بوستانلىقلىرىدا ياشاۋاتقان تۈركىي مۇسۇلمانلار مانجۇر ۋە خىتاي جۇمھۇرىيىتى دەۋرىدە بۇ ھۆكۈمەتلەرگە قانداق نەزەر بىلەن قارىغان؟ مانجۇرلار ۋە خىتاي جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى بىلەن سىياسى سىستېمىسىغا قانداق قارىغان؟ دېگەن مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلىمەن. تارىخى جەريانلارنى خۇلاسىلىغاندا بۇ تۇپراقنىڭ خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى بولۇپ قالغان ھازىرقى ھالىتى، يەنى چېگرا رايونلاردىكى كۆپ خىل مىللەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھازىرقى ھالىتىنى تارىخى قاراش بويىچە چۈشەنگەندە بىر نېمىنى كۆرسىتىپ بېرەلمىسىمۇ، تەسەۋۋۇر قىلالايمىز. كونكرېتنى قىلىپ ئېيتقاندا، موللا مۇسا سايرامىنىڭ «تارىخى ئەمنىيە» ۋە «تارىخى ھەمىدى» ناملىق ئىككى ئەسىرى بىلەن مۇھەممەد ئەمىن بۇغرانىڭ «شەرقىي تۈركىستان تارىخى» ناملىق ئەسىرى يەرلىك تۈركى مۇسۇلمانلار يازغان ۋەكىللىك تارىخى ئەسەرلەردۇر. بۇ ئەسەرلەر 19- ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا مانجۇرلار ھۆكۈمرانلىقىدىكى تۈركىي مۇسۇلمانلارنىڭ قوزغىلاڭلىرى مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر تەرىپىدىن قوزغىلاڭدىن كېيىن يېزىلىش بىلەن بىرگە تارىم ئەتراپىدىكى بوستانلىقلارنىڭ تارىخىنى قەدىمدىن باشلاپ مەزكۇر ئەسەر يېزىلغانغا قەدەر بولغان تارىخى ئۆزگىچە ئۇسلۇب بىلەن يېزىلغاچقا تەتقىقاتىمىزدا پايدىلىق مەنبە بولالايدۇ، دەپ ئويلايمەن.

يەنە ماقالەمدىكى مۇنداق ئۈچ نۇقتا دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ:

1- بۇ تارىخى ئەسەرلەردە مانجۇرلار ياكى خىتاي جۇمھۇرىيىتى قانداق نەزەر بىلەن قارالغان؟ يەنى بۇ ئەسەرلەردە مۇئەللىپىنىڭ تەسۋىرىدىكى ئۆز ماكانى ۋە خەلقىگە ئۆز «تارىخى» دا قانداق ئورۇن بېرىلگەن؟